

Krúdy Gyula veszprémi püspöke

ÁCS ANNA – VARGA TIBOR LÁSZLÓ

*„Nem is egyéb az egész mesemondás,
mint elmondása azoknak a dolgoknak,
amelyeket régi emberektől hallottunk.”*

(Krúdy Gyula: Öreg idő)

EZ AZ ÍRÁS A KRÚDY TEREMTŐ FANTÁZIÁJA és a népmesei hagyományok által életre kelt veszprémi püspök származásáról, gyermekkoráról szól, aki tehát valójában sohasem volt püspök sem Veszprémben, sem másutt. Ám nem véletlenül lett hőse az írónak a középkor magyar világát megidéző novellisztikus meséjében a gyermekek szórakoztatására és tanulságára. És kutatási témát adva két, Krúdyt kedvelő mai veszprémi polgárnak. Mert keletkezésének körülményei mégis szolgálnak némi veszprémi vonatkozással, a mese történeteszövege pedig az író történelemismeretéről, szemléletéről is vall.

Krúdy, az ifjúsági író

Közismert, hogy Jókai Mór mellett Krúdy Gyula volt a magyar irodalom legtermékenyebb alkotója. Hatalmas, teljességében maig fel nem dolgozott életművében – bármily hihetetlen – sok kötetnyi gyermekeknek szóló írást hagyott ránk. Ezek életművének fő alkotásait párhuzamosan kísérték, ám írói hagyatékának kevésbé értékelt és értelmezett darabjai, mindaddig nem irányult rájuk megkülönböztetett figyelem.¹ Pedig Krúdy szívesen és gyakran, olykor anyagi gondok szorításában írt gyermek- és ifjúsági lapokba. Több százra tehető ifjúsági alkotása közül még sok lappanghat felfedezőre várva a korabeli újságokban. Ha csak néhányat is újra elolvassuk e művei közül, joggal fogalmazódhat meg bennünk a felismerés: Krúdy értett a gyermekek nyelvén. A hosszú, áradó, zsúfolt mondatok mestere ifjúsági műveiben példátlan egyszerűséggel, közvetlenséggel, ugyanakkor a tőle megszokott művészi igénnyel, hangnemét, írásmódját megőrizve volt képes alkotni a gyermekek számára.

Krúdy ifjúsági- és meseíróként is rendhagyó jelenség volt. Változatos tematikájú és műfajú művek: állatmesék, eredetmondák, a népmesék világát idéző történetek,

¹ UDVARHELYI 1985. 7.

valamint a nemzeti múltunkat megelevenítő hosszabb-rövidebb elbeszélések kerültek ki tolla alól. Ezek rendre hűen alkalmazkodtak a gyermekek képzeletvilágához, meseigényéhez. Ébren tudták tartani a gyermekek érdeklődését mind különös cselekményükkel, az elbeszélte történet fordulataival, mind nyelvi eszközeivel, szókincsének gazdag, ám az ifjúsághoz válogatott tárával. Kis olvasói érezhették, Krúdy nem csupán közel áll hozzájuk, hanem valóban szereti őket, állapította meg Fényi András 1970-ben az ifjúság részére írt rövid Krúdy-életrajzában.²

Krúdyt erre szinte predesztinálta érzékeny lelki alkata s kiváltképp familiáris eredete. Meglehetősen népes családban nőtt fel elsősülöttként Nyíregyházán. Anyja, Csákányi Juliska, az elszegényedett hentesmester gyermeke szobalányként került a Krúdy-házba. Gyula fia után kilenc gyermeket szült, közülük három még csecsemőkorában meghalt. Csákányi Juliska és a szolgálók meséit szívesen hallgatta a legidősebb gyermek. Testvérei visszaemlékezései szerint anyjuk csillogó fantáziáját örökölhette a szülői tiltás ellenére újságíróvá, íróvá lett fiú.³

Krúdy gyermekkorát átszötte az anyjától és a „téliszürke vénék”, az idős emberek társaságában hallott mesék, történetek. „Az öreg emberek szebben mesélnek még a régi könyveknél is. Utóvégre a könyvek nem változnak, legföljebb a betűk fakulnak meg, és papirusuk elrongyolódik, de az emberek fantáziája szünet nélkül dolgozik” – vetette papírra *Öreg idő* című elbeszélésében.⁴ Az öreg emberek közül különösen hatott rá apai nagyanyja, a várpalotai származású Radics Mária. Különös egyéniségű, sokat olvasó nő volt. A legifjabb Krúdy Gyula tőle kapta az Ezeregyéjszaka meséit, amikor Podolinba indult tanulni cseregyerekként. A titokzatos és sokrétű mesegyűjtemény az utazó, tengerjáró Szindbád alakjával vallottan legkedvesebb olvasmánya lett s végigkísérte írói pályáján, de a gyermekek számára írt műveiben nem mutatkozik meg ennek mesélő hangja.

Radics Mária mintegy 25 évi házasság után elvált csapodár férjétől és a nyíregyházi családi funduson külön lakrészt építtetett magának. Amint sorra születtek a Krúdy gyermekek, a legidősebb unoka egyre inkább „mesemondó hangulatú” nagyanyjához került, majd fia kívánságára hosszabb ideig ő nevelte a kis Gyulát. Az apai szigorral szemben a nagyanya biztos oltalmat jelentett számára. Bensőséges, életet kísérő kapcsolat szövődött közöttük. A nagyanya hitt unokája tehetségében, védelmébe vette a pályaválasztása körül dúló harcok során.⁵ „Az én nagyanyám minden télen másképpen mesélte el az ő történeteit”, összekeverve a múltat a jelennel, a fantáziát a valósággal. Miután 1900. december 30-án meghalt Krúdy Gyula édesapja, Radics Mária konfliktus-

² FÉNYI 1970. 218–219.

³ FÉNYI 1970. 210: Krúdy keveset szól anyjáról, de egyik testvérének elbeszélése szerint „*Krúdy Gyula sosem lett volna az, ha nem Csákányi Julianna az édesanyja. Mert neki volt az a csillogó fantáziája [...]* Mi mellette, tanult gyermekei elbűjhattunk.”

⁴ KRÚDY 1995. 5.

⁵ KATONA 1971. 28. és KRÚDY 2003. 366–367.

tusai felerősödtek megözvegyült menyével. Végül Várpalotára való visszaköltözése mellett döntött, már a következő évben vagy 1903-ban. A források nem egyértelműek erre vonatkozóan.⁶ Ugyanis Várpalotán élt fivére, János és sok emlék kötötte oda.

Unokája, ha csak tehetette, meglátogatta őket, s alakjukat sok elbeszélésében, regényében örökítette meg. Ezek közül legismertebb a *Palotai álmok*. Krúdy Radics Jánost is a jó mesélők közé sorolta. „*A Bakony közepén, a kis Várpalotán lakik két öreg ember; akikhez hébe-korban eljárok, ha már nagyon kifogytam a meséimből*” – fogalmazott⁷ az író.

Krúdy, bár nem élt szabályosnak nevezhető családi életet, mesélhetett gyermekeinek, illetve nyomtatásban megjelent meséi nekik is szoltak. Az 1899. december 27-én Spiegler Bella tárcaíróval, novellistával kötött házasságából rá egy évre született, fia Gyula, majd két lány: Ilona és Mária. Ugyan szállodába költözött tőlük, mégsem szakította meg a kapcsolatot velük. A maga különös módján szerette feleségét és gyermekeit.⁸ Ifjú apaként 1901-ben *Az aranybánya* című kétkötetes regénye mellett négy kötet ifjúsági írását adta közre, 1905-ben pedig 31 szépséges hangú, kicsiknek szóló mesét jelentetett meg. Rá három évre válogatott elbeszélései kötetében az *Öreg Filkóné* c. írásában így írt: „*A mesék megmaradnak*”. Igen, megmaradtak az emlékezetében, 1914-ben újabb elbeszéléskötetét adták ki *A vig ember bús meséi* címmel, benne a *Mese-mese* című írással. Rá négy évre *A legszebb mesekönyv az ifjúság számára* címmel olvashatták válogatását. A sort folytathatnánk, míg eljutunk Krúdy 1919-ben kötött második házasságához, az abból született imádott lányához, Zsuzsához, akinek szintén mesélhetett a regényes Margit-szigeti lakásukon majd Óbudán.⁹

A hálás utókor Krúdy meséiből több válogatást jelentetett meg. Közülük csak néhányat kiemelve: 1962-ben *Ki jár az erdőn?*, 1985-ben *Magyarország aranykertje* címmel a Móra Ferenc kiadótól Udvarhelyi Dénes válogatásával és előszavával. A legfrissebb pedig 2015-ben *Gyémántmesék* címmel került a kis olvasók elé a Holnap Kiadó jóvoltából.

A veszprémi püspök keletkezése

A veszprémiek számára meséi közül talán a legkedvesebb lehet az, amelynek *A veszprémi püspök* címet adta. Persze csak abban az esetben, ha az ismertté válik a helyiek körében. Ebben bízva tesszük közé ebben az írásban a mese szövegét is. Krúdy

⁶ KRÚDY 2003. 366.: 1900 körül; KATONA 1971. 28.: 1903.

⁷ Az *Öreg idő* című novellájának kezdőmondata.

⁸ Lásd: KRÚDY 2003. 11–36.

⁹ „*Kedves Zsuzsika, látom én, hogy már manapság is szereted a meséket, amikor csak én mesélgetnék néked hébe-korban a kis udvari szobában, amikor odakünn a hó esik*” – idézi édesapját a *Mesemondások Jókai Mórról* című műve előszavából. KRÚDY 2003b. 38.

írói pályája korai szakaszából származik ez a műve, 1901-ben vetette papírra. Az *Én Újságom* c. lapban jelent meg először a június 23-i számban. A képes, hetente megjelenő gyermeklap ekkor alig másfél esztendő, első száma 1899. december 18-án került az olvasókhoz. A Benedek Elek és Pósa Lajos által szerkesztett lap a hat-tíz éves korosztálynak szólt, az óvodásoknak és a kisiskolásoknak. Színvonalas, modern gyermekújság volt, a szerkesztők számíthattak a kor nagy írói, így Jókai, Gárdonyi, Mikszáth és mások, az ifjúság számára szánt műveinek megjelentetésére. És a lapbeli publikációra kérték a fiatal írógeneráció tagjait – köztük Krúdyt – szinte rendszeres közlést biztosítottak nekik. Krúdy élt is ezzel a lehetőséggel, sok írása jelent meg ebben a közel fél évszázadig folyamatosan népszerű lapban.¹⁰

A *veszprémi püspök* című novellisztikus meséjének címadása nem lehet a véletlen műve. Ugyanis ebben az évben két testvéröccse, az 1886-ban született Ödön és a két évvel rá következő János kezdték meg tanulmányaikat a szülővárosuktól igencsak távoli Veszprémben. Felmerül a kérdés, miért éppen ebben a kisvárosban? Feltehetőleg az unokái sorsát szívén viselő nagyanya Várpalotára való visszaköltözése lehet az egyik ok. Radics Mária ekkor már elvált a férjétől, meghalt szeretett fia, Gyula édesapja és a menyével való kapcsolata is megromlott. Ráadásul két unokája, Ödön és János, bátyjukhoz, Gyulához hasonlóan nyughatatlan természetűek, kordába szoríthatatlanok, az átlagos életvitelre képtelenek voltak. A Krúdy Gyula dunántúliságát tanulmányában elemző Praznovszky Mihály jellemezte így őket, találóan fogalmazva. Miután Nyíregyházán „nem bírtak velük”, (különösen az „indulatos” Ödönnel veszekedett sokat az édesanyja, rá akarta kényszeríteni a tanulásra és a rendszeres életvitelre) nagyanyjuk tanácsára s talán segítségével felvételt nyertek a „nagy múltú és még nagyobb tekintélyű” veszprémi piarista gimnáziumba. Családjuk azzal a nem titkolható reményével, hogy ott majd megszeliidítik a kamasz fiúkat és a famíliához illő műveltségre tesznek szert.

A Krúdy fiúk 1901 ősztől diákjai az intézménynek. Ödön az ötödik osztály tanulója lett, az ötven diák egyike. Mint az iskolai értesítőből kitűnik, ismétlőként érkezett Veszprémbe, előzőleg Nyíregyházán nem sikerült elvégeznie ezt az osztályt. Veszprémben sem csatlakozott az eminensek közé. Egyedül tornából kapott jelest, egy erős testfelépítésű Krúdy fiú számára ez természetes lehetett. Magatartását közepesre minősítették, a többi érdemjegye is „katasztrófális” volt, németből, latinból és történelemből meg is buktatták. A következő tanévet már nem Veszprémben kezdte, elköltözött a városból. Öccse, János az 1901–1902-es tanévben a negyedik osztály tanulója. Érdemjegyei alapján a közepesek sorába tartozott. Ugyan magaviseletből, tornából és vallástamból jelest kapott az év végén, de a többi jegye inkább elégséges.

¹⁰ Wikipédia: Az *Én Újságom* szócikk. https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_%C3%89n_%C3%9Ajs%C3%A1gom_Letöltés_ideje:_2020._ápr._30.

Ödönhöz hasonlóan nem került el a bukást. Viszont nem három tantárgyból, csupán németből találták igencsak kevésnek a tudását. A pótvizsgát sikerrel tette le, így maradt Veszprémben. Az ötödik osztály névsorában lelhetjük fel a nevét az új, 1902–1903-dik tanévben. Ekkor már jobban tanul, ennek ellenére az átlagosak sorát gyarapítja. Az év végén magyar irodalomból, rajzból, tornából és vallástanból jeles osztályzatot kap, a többi érdemjegye hármás és kettes. Viszont nem volt elégtelen osztályzata. A következő tanévben a hatodik osztályt így könnyebben kezdhette. Azonban nem javított eredményein, három tárgyból (magyar irodalomból, vallástanból és természetesen tornából) kapott jelest, a többi jegye a tőle megszokott közepes átlagú. Az év végén, azaz 1904-ben kiiratkozott a gimnáziumból, el is költözött Veszprémből.¹¹

Krúdy talán elkísérte testvéreit 1901-ben a veszprémi iskolakezdesre és bizonyára többször meglátogatta őket,¹² mint nagyanyját Várpalotán.¹³ Erre vonatkozóan konkrét adataink sajnos nincsenek, ellenben irodalmi utalásokra bukkanhatunk Krúdy némely művében, különösen az *Utazások a Vörös postakocsin* című regényében. Kétségtelenül ismerte a várost, a városkép meghatározó elemeit, személyeit ismerhetjük fel írásaiban. De ez a témakör túlmutat a jelen vizsgálódáson, önálló kutatást és feldolgozást érdemel(ne).

Nyilvánvaló, hogy Krúdy a mese alapjául szolgáló történetet sem Veszprémben tanuló testvéreitől, sem más helyitől nem hallhatta, ugyanis nincs helyi valóságalapja. Mondaként sem ismert sem a városban, sem a vidéken. Aligha feltételezhető, hogy Radics Mária mesélte volna unokájának gyermekkorában vagy „régiberek” elbeszéléséből ered. Inkább arra gyanakodhatunk, hogy a piarista gimnázium veszprémi helye, a vár a püspöki székhellyel adhatott inspirációt az író számára meséje címadásához. S nem lehet véletlen az írás keletkezésének ideje, amikor Krúdy két testvére – nyár lévén – ugyan még nem kezdte meg tanulmányait a piaristák várbeli iskolájában, ellenben a család már dönthetett iskolaváltásukról, veszprémi diákká válásukról.

Krúdy Gyula *A veszprémi püspök* című meséjét valószínűleg kevés veszprémi olvashatta a megjelenés évében. Ha olvasta is, az nem vált igazán ismertté. 1985-ben a *Magyarország aranykertje* című Krúdy mesekötetben tették közzé a történelmi elbeszélések közé sorolva. 1996-ban pedig veszprémi kiadó, a Prospektus GM Nyomda, pontosabban annak vezetője, Szentendrei Zoltán mecenatúrájaként jelenhetett meg a

¹¹ PRAZNOVSZKY 2006. 648–649. Ödönről még VOTISKY 2003. 374–375.: „Ő öt gimnáziumot végzett Veszprémben a piaristáknál és ötödik gimnazista korában azt mondta, hogy nem tanul tovább. Győrben volt felsőipari szakiskola és Győrbe ment végezni...”

¹² Erre utalhatnak Krúdy: Veszprémi hangulat című írásának első mondatai: „Egyszer Veszprémben jártam [...] Dél volt, ünnepnap volt, diákok sétáltak a piacon, és a toronyban méltóságteljesen kongott egy harang. Az öcsémet kerestem itt, aki diák volt és kosztban lakott valahol valamerre. Egy diákot megszólítottam, véletlenül a barátját, aki szívesen ajánlkozott, hogy elvezet a kosztos-házhoz. – A városban lakik. Rozsoséknál.” Idézi a Veszprémi Szemle

¹³ Krúdy és Várpalota kapcsolatáról: SZÍJ 1964; PRAZNOVSZKY 1987; ÁCS 1996. 89–90.

Krúdy-kiskönyvtár sorozat ötödik kötetében. A három elbeszélést tartalmazó, *Pogányok a Bakonyban* címet viselő kötetet a nyomda ajándékként készítette a Veszprém megyei általános iskolások számára. A sorozatot szerkesztő Praznovszky Mihály az utószóban így írt, rögvest tegyük hozzá, joggal: *A veszprémi püspök-ről: „...nincs semmi történelmi magja, senki ne is keresse. Miklós nevű püspök sem élt Károly Róbert uralkodása idején Veszprémben, talán Meskóról lehet szó, mert ilyen nevű püspököt ismernek a krónikák – de, hogy mint alakult a gyermekkor, az már az írói fantázia dolga.”*¹⁴ S a mese 110 évvel az első megjelenés után ismét bekerült egy gyermekkönyvbe. T. Aszódi Éva és Tényi Katalin gondozásában adták ki *Olvasókönyv Krúdy Gyula műveiből* cím alatt.

Hitünk szerint a felnőtt olvasóközönség, a *Veszprémi Szemle* hívei számára sem érdektelen Krúdy elbeszélése, meséje, ezért teljes szövegét az alábbiakban közöljük.¹⁵

A veszprémi püspök

Róbert Károly idejében Visegrádon lakott a magyar király udvara. A királyi kastély a regényes tájon, a kanyargó Duna mentén ma már csak romjaiban van meg, ám a régi krónikákból tudjuk, hogy gyönyörű volt ez a várpalota, olyan gyönyörű, hogy látására messzi földről eljöttek az emberek.

Nemrégiben Visegrádon jártam, és megnéztem a történelmi emléké romokat. Elmerengtet a lelkem a múlton.

Elmerengtet a lelkem, és képzeletemben fölmerült a hajdani nagy királyok dicsősége. Az Anjou-házból származó királyok, így: Róbert Károly és fia, Nagy Lajos idejében olyan hatalmas volt országunk, amint azután csak Korvin Mátyás idejében. Három tenger mosta Magyarország határait, és olyan hatalma volt a magyar királynak, mint egyiknek se a világ többi királyai közül.

A hatalommal együtt járt a gazdagság és a világraszóló pompa.

Ebben a fényes és pompás királyi udvarban élt egy kisfiú, név szerint: Miklós.

Miklós árva fiú volt. Az édesapja háborúban elesett, édesanyja pedig utánahalt bújában. A király akkor azt mondta, hogy gondoskodik ő az árva fiúról addig, amíg embrenyi emberré lesz. Akkor majd beállhat katonának.

Igen ám, de a királynak sok a gondja. Különösen sok gondja volt Róbert Károly királynak. Folytonos háború és baj volt országában. A főurak egymás között háborúztak, a király alig győzött köztük rendet tartani.

¹⁴ PRAZNOVSZKY 1996. 30–31.

¹⁵ A mese szövegét Krúdy Gyula: *Magyarország aranykertje* című kötetéből vettük át. Budapest, 1985. 14–16.

A király reggeltől estig nem csinált egyebet, mint folytonosan igazságot tett a pártoskodók között.

Így bizony nem lehet csudálni, ha a kis Miklósra nem sok ideje maradt a királynak. Sőt, egészen megfélemezte róla. Miklós a kastély mögött, a királyi disznópásztornál lakott.

Ezt a disznópásztort Kopogónak hívták, és roppant mérges ember volt. A kis Miklós segített Kopogónak a disznók őrzésében, és jaj volt neki, ha nem vigyázott eléggé a kondára. Kopogó rendesen aludt, a kalapját arcára borítva, Miklós pedig a gyepen ült, és elnézte azt a fényes nagy kastélyt, ahol az ő második apja lakott, a király.

Történt egyszer, hogy a disznók elszéledtek. Hiába terelgette a disznókat Miklós, azok csak futottak az erdő felé. Miklós persze utánuk. Hátra se mert nézni. Hátha fölébred Kopogó. Akkor bizonyosan azt teszi, amivel már régen fenyegeti, hogy szíjat hasít a hátából.

Miklós tehát futott az erdőbe, de a disznókat már nem találta. Szaladt, szaladt, egyszer csak egy fényes ruhájú lovassal találkozott. A lovasnak sólyommadar ült a karján.

– Bácsi – kiáltotta Miklós –, nem látta erre a király disznóit?

– Nem láttam – felelt a lovas. – Hát te ki vagy fiam?

– Én a király fia voltam eddig, hanem most már a halál fia vagyok, mert Kopogó elpusztít, ha a disznók elvesztek – szólt a kis Miklós lihegve, és tovább akart futni a disznók keresésére.

– Megállj – mondta a fényes ruhájú lovas. – hátha nem bánt Kopogó...

– Jaj, bácsi, ha így beszél, akkor maga nem ismeri Kopogót. Rettentő kegyetlen ember az!

A lovas mosolygott Miklós feleletein.

– Hát aztán, fiam – kérde –, mondd meg azt nekem, hogy mit csinál most királyi apád?

– Nem tudom, mert én sohase látom.

– Ej, dehogynem látod – mondá nevetve a lovas. – Én vagyok a király.

A kis Miklós erre nagyon megijedt. No hiszen, lesz most haddelhadd. Majd kikap a királytól, amiért a disznókat elveszítette.

De bizony a király nem haragudott egy cseppet se. Hiszen volt neki sok disznója.

Kürtjébe fűtt, és a kürtszóra az erdőből fényes ruhájú vadászok jöttek elő.

A király elbeszélte a vadászoknak Miklós történetét. Aztán hozzátette:

– Lássátok urak, így van az, ha a királynak sok gondot okoznak a nagyurak, a király gyermekei akkor disznót őriznek. Hanem jóváteszem hibámat. Gondolni fogok ezentúl az árva gyermekekkel, hisz én vagyok az apjuk.

Miklós ezután nem lakott többet Kopogónál, hanem a palotában. Mikor felnőtt, igen okos, tudományos ember lett, és a király veszprémi püspöknek tette.

Ha Róbert Károly király korából olvastok Miklós veszprémi püspökről, tudjátok meg, hogy a híres főpapnak ez volt a története.

Király és a disznópásztor-népmesei elemek a történetben

A Krúdy írás olvasójának rögtön olyan érzése támadhat, az író népmesét dolgoz fel, s azt némi történelmi háttérrel kerekíti. A disznópásztorból lett püspök, mint alap-történet, ismert lehetett a korban, főleg a székelyek körében. Újabban Szentes Ágnes és Barcza Dániel publikálták a *Kacagó Erdély* címmel 2016-ban megjelent kötetükben. A székely észjárás, bölcsességet és furfangot tükröző tréfás adomák és mesék gyűjteményét felnőtteknek szánták. Az általuk közölt mesében a körútját járó püspök a mezőn találkozott és beszélgetett az okos disznópásztor fiúcskával, akit elvitt magával, felöltöztetett és taníttatott, lelkipásztor lett belőle. A jótevő püspök halála után pedig ő lett az utód, azaz püspöki rangra emelkedett. Hogy Krúdy hallhatta-e ezt vagy egyéb forrásból merített, ma már kideríthetetlen. De a népmesei íz kétségtelenül adott.

A királyi disznópásztor, Kopogó nevének eredetét Varga Tibor László levéltáros fejtette meg. Szerinte egy köznévből, pontosabban egy tánc mozdulati eleméből kreált tulajdonnevet Krúdy. Az a kanásztánra utal, amit a XIX. századi leírások szerint „kopogós ritmusban” lejtettek élénk mozdulatokkal s kurjantásokkal kísérvé. Egyébiránt Krúdy Kopogója, mint olvashatták, nem volt táncos alkat. Inkább aludni szeretett, kalapját az arcára borítva.

Történelmi hűség-hűtlenség: a levéltáros olvasata

Az *Én Újságom* című képes gyermeklap hasábjain jelent meg a címben említett szerzőnek a meséje, 1901. június 23-án. Később Udvarhelyi Dénes szerkesztésében 1985-ben Krúdy Gyula: *Magyarország aranykertje* című kötetben, és kerekén 110 év után T. Aszódi Éva és Tényi Katalin gondozásában *Olvasókönyv Krúdy Gyula műveiből* című gyermekkönyvben. Az elmúlt egy évszázad bizonyította, hogy egy színvonalas, magas irodalmi mércéjű és maradandó mű született. Térben és időben elhelyezve a nevesített szereplőket, a gyermekek csodálkozva hallgatják az elbeszélést a felnőttek, pedig félrenézően mosolyognak, mert igazi veszprémi történet. Krúdy ismerte a Bakony lábánál élő emberek lelkivilágát, ami talán a mai napig nem változott. Példa erre a veszprémi „studium generale” kapcsán felmerülő elméletek és tények¹⁶, a „Veszprém a királynék városa” turisztikai szlogen,¹⁷ illetve

¹⁶ Tények tekintetében: BÉKEFI 1896. 310–337. Legújabbban: SOLYMOSI 2012. 44–60.

¹⁷ UZSOKI 1993. 4–9. Veszprém város az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerése benyújtott és elnyert pályázatában szerepel már a „Királynők földje” szókapcsolat (Veszprém pályázó város 2023 Európa Kulturális Fővárosa. Veszprém, [É.N.]. 49.), ami a nyertes arculati terv egyik változatának szerves részévé vált.

Veszprémben, egy időben – szinte azonos időintervallumban – két helyen őrzött Szent Korona.¹⁸

A mese tömör változatban így hangzik: Róbert Károly király egy árván maradt fiúgyermeket, Miklóst örökbe fogadott, és királyi teendői mellett elfeledkezve róla, Kopogó királyi disznópásztor szolgálatában tevékenykedett, újabb találkozásukig.

A mesében megnevezett Róbert Károly király Magyarországon nem uralkodott. A szerző I. Károly királyra gondolt, aki királyi hatalmát 1301-től számította és haláláig, 1342-ig uralkodott. Carobertó-nak Apuliában becézték még gyermekkorában, és innen ered későbbi Károly Róbert elnevezése. Magyarországon életében, és egészen a XIX. századig Károly királynak nevezték. A XIX. századi történeti irodalomban kezdték el használni a Károly Róbert formulát, hogy megkülönböztessék az Anjou-ház nápolyi dinasztiaalapítójától, I. Károly szicíliai királytól (1266–1282).¹⁹ Hasonlóan I. Károly magyar királyhoz, fiát a kortársak Lajos királynak nevezték, és csak az utókor aggattára a „Nagy” jelzőt,²⁰ akárcsak „Könyves” Kálmán király esetében.

Az író a dicső magyar múltat felelevenítve megemlékezett egy másik királyról, Korvin Mátyásról, akinek az idejében olyan nagy volt az ország, mint I. Lajos király korában. Itt ismét a legendák világa tárul fel. Antonio Bonfini dolgozta ki a Hunyadiak hollós címeréből kiindulva, hogy a családnak római gyökerei vannak és Valerius Messala Corvinus-nak a leszármazottjai. Valójában a Hunyadi család román eredetű volt.²¹ Nagy Lajos király uralkodása alatt – a romantikus korban elterjedt nézet szerint – „három tenger vize mosta Magyarország” partjait. Ez a gondolat egy adott kor viszonyainak múltba való visszavetítését, a keresett – de sosem létezett – „harmonikus aranykor”

http://2023veszprem.hu/app/uploads/2019/10/VEB_2023_palyazati-anyag_Ragyogj-Veszprem-Balaton-co.pdf (Letöltés napja 2020. február 11.) A másik változat „A királynék városa” szövegre épít http://veszprembalaton2023.hu/app/uploads/2019/10/VEB_2023_palyazati-anyag_Ragyogj-Veszprem-Balaton-.pdf (Letöltés napja 2020. febr. 11.). „A királynők földje” történeti kontextusban értelmetlen, mert mindössze Anjou Mária (1382–1385) és Mária Terézia (1740–1780) voltak királynők a magyar történelemben. Jelenlegi tudásunk szerint az Árpád-korban közel kétszáz királynéi birtok volt szerte az országban. A birtokok eloszlása döntően a veszprémi egyházmegye területére esett. ZSOLDOS 2005. 30. Hangsúlyozandó, hogy a veszprémi egyházmegyére és nem a veszprémi ispánság területén helyezkedtek el ezek a birtokok. A XV. századra és XVI. század elejére azonban ezen a területen a királynéi birtokok elenyésző váltak. CSÁNKI 1897. passim. és ENGEL 2001.

¹⁸ I. Jelenleg: Veszprém Jókai Mór utca 31., belterület hrsz. 710. „Ebben az épületben őrizték a magyar Szent Koronát és Szent Jobbot 1944. 11. 05-től 1944. 12. 08-ig.” (1930-as években Veszprém, Jókai Mór utca 31–39. Tulajdonos: Magyar Nemzeti Bank.) 2. Veszprém, belterület hrsz. 711. (Területhez tartozó épületen nincs utcaszám feltüntetve.) „Itt őrizték a magyar Szent Koronát és a Szent Jobbot 1944 (sic!) Nov. (sic!) 6 (sic!) és Dec. (sic!) 6 (sic!) között.” (1936 után az adott falszakasz, Veszprém Jókai Mór utca 41. Tulajdonos: Husvéth Lajosné.)

¹⁹ CSUKOVITS 2012. 7–8.

²⁰ „Nagy” jelzőt halála után egy külföldi szerző használta először. ENGEL 2001. 138.

²¹ KUBINYI 2001. 8.

utáni vágyalmot tükrözi. Ez a három tenger az Adriai-tenger, mely Horvátország és Dalmácia partja révén valóban a Magyar Királysághoz tartozott; a Fekete-tenger, mellyel az a Moldva volt határos, amely nem tartozott a királysághoz és a vazallusi státusza is kérdéses; a harmadik pedig a Balti-tenger, amelyhez Lengyelország csak 1466-ban tehát egy évszázaddal I. Lajos uralkodása után tudott tengeri kijáratot szerezni, addig nem volt azzal határos.²² I. Lajos király alatt fennálló lengyel–magyar perszonálunió (1370–1382) a magyar főuraknak eléggé tetszetős volt, szemben a lengyelekkel, akik kevésbé örültek neki. Krakóban a lengyelek pogromszerű tömeges mészárlást követtek el Erzsébet anyakirályné kísérete ellen, ahol több mint másfélszáz magyart gyilkoltak le.²³ A közös történelem egyéb konfliktusai később a feledés homályába merültek. Számtalan példa bizonyítja ezt és talán az egyik legszemléletesebb példája az 1939. március 18-i Magyar–Lengyel Baráti Találkozó az Uzsoki-hágónál, ahol lengyel és magyar katonák talpas üveg pohárból vörösborozgattak.²⁴

A királyi székhelyt, az udvart Krúdy Visegrádra helyezte. Valójában I. Károly csak 1323-ban tette át székhelyét Temesvárról Visegrádra, amikor a tartományurakkal való küzdelme olyan pontra jutott, hogy királyi hatalmát többé nem veszélyeztették. Nem a festői táj okán választotta I. Károly Visegrádot, hanem Buda városa ellen érzett ellen-szenve miatt. Buda 1302-ben Vencel királyt támogatta olyan elszánt erővel, hogy ettől az évtől pápai átok alatt állt. Mivel Károly király ellen ekkora gyűlölettel viseltettek, 1307-ben a várost megfosztotta önkormányzatiságától és közel ötven év múlva nyerték vissza e szabadságjogukat.²⁵

Ki lehetett a fogadott fiú Miklós, és neve honnan eredhet? Nem tudjuk. A keresztnév alaki párhuzamossága alapján, először akár Ilosvay útján fennmaradt Arany János Toldija tünik könnyű magyaráztatnak, hiszen az irodalom világában a királyuk mindkettőjünkkel paraszti munka közben találkozott. A másik eshetőség lehet Bornemisza Péter nyomán fennmaradt Királyfia Kis Miklós mesei, mondai neve,²⁶ de a véletlen névválasztásnak is ugyanilyen eshetősége van.

A veszprémi egyházmegye történetében ugyanis Miklós nevű megyéspüspök nem fordult elő. Formailag hasonlít a neve Piast Meskó veszprémi püspökre²⁷ (1335–1344), azonban a név magyar megfelelője a Mihály. Meskó püspök testvére volt Piast Boleszló esztergomi érseknek (1322–1328) és I. Károly király második feleségének, Máriának, így a királlyal sógorsági kapcsolatban állt. A királyné 1318 nyarán bekövetkezett

²² ENGEL 1990. 298–299., vö. ENGEL-KRISTÓ-KUBINYI 1998. 92.

²³ ENGEL 2001a. 145.

²⁴ Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Gyűjtemények, Reprodukciók, Képeslapok 2. doboz, Uzsok.

²⁵ ENGEL 2001a. 115–116.

²⁶ SZILÁDY 1873. 66–67., 148–151. TARNÓC 1967. 296–300.

²⁷ ENGEL 1996. 77.

halála után a rokoni kapcsolat nem szakadt meg, mert I. Károly negyedik feleségével, Erzsébettel is (mai szemmel igen távoli) vérségi kapcsolatban állt, mivel mindketten a Piast uralkodó család tagjai voltak.²⁸ Számon tartották rokoni kapcsolatukat, melyet írásban is megörökítették. Erzsébet királyné atyánkfianak szólította a püspököt, Meskó pedig nővérnek a királynét.²⁹ Holott az első közös ősük közel kétszáz évvel korábban élt, III. (Ferdeszájú) Boleszló lengyel fejedelem volt (1102–1138).³⁰ A magyar történelemhez is szervesen kapcsolódik a fejedelem, hiszen a megkoronázott Kálmán király trónjára igényt tartó Álmos herceget fegyveresen is támogatta.³¹ A leírtak alapján kitűnik, hogy Meskó püspök nemesi és ráadásul idegen származású volt, tehát Miklós árva gyermek és Piast Meskó esetleges azonosítása elvetendő.

A disznópásztort, aki alatt Miklós szolgált, Kopogónak nevezte el Krúdy Gyula. Egy köznévből, pontosabban egy tánc mozdulati eleméből kreált tulajdonnevet. A mesében szereplő nevek közül talán ennek a legegyszerűbb a megfejtése. A kanásztáncot a XIX. századi leírások szerint „kopogós ritmusban lejtik élénk mozdulatokkal s kurjongatásokkal kísérvé”.³²

Míg a történetírás számára a XVI. és XVIII. század között I. Károly alakja elhomályosult,³³ addig a történeti népmondák között nem. Figyelemre méltó, hogy I. Károly (és Ottó) királyról közel annyi monda maradt fenn, mint I. Lajos és Zsigmond királyokról, vagy Hunyadi Jánosról.³⁴ Az utóbbival még ismert egy közös motívumú történet is. A Balkánon vívott háborúban mindkettőjük életét egy-egy lovagjukkal történő páncélcseré mentette meg. A Képes Krónika szerint I. Károly király Dénes fia Dezsővel cserélt fegyverzetet 1330-ban Posedánál,³⁵ a vlachok elleni csatában. Ez a ruhacsere régi mesemotívum, jelen esetben azonban valóban megtörténhetett. Hunyadi János az oszmánok elleni háború során 1442-ben Szebennél megvívott csatában Kemény Simonnal cserélt páncélt. A két történet között ok-okozati összefüggés nincs, azonban analógiát fel lehet fedezni.

Krúdy meséjében I. Károly az igazságosztó király szerepét veszi fel: „folytonosan igazságot tett a pártoskodók között”. Ezzel a szemben Mátyás király idejében éppen fiát, I. Lajos királyt tartották „igazságosztó királynak”.³⁶ A XVI. századi emberek és a mai kor pedig éppen Mátyást tartja „az igazságosnak”, melyet ő maga a kor szokásához híven terjesztett önmagáról, illetve a halála utáni zavaros időkben Mátyás uralkodása

²⁸ PÓR 1892. 232–236., és KRISTÓ 2005. 14–28.

²⁹ GÁRDONYI 1915. 71–72.

³⁰ ENGEL 1994. 545., 547–549.

³¹ BOLLÓK 2004.

³² Kanász-tánc. In: *A Pallas nagy lexikona*. X. kötet. Budapest, 1895. 97.

³³ ENGEL 2001a.108., 119–120. CSUKOVITS 2012. 123–126., 129–130.

³⁴ SZENDREY 1926. 79–81.

³⁵ BOLLÓK 2004.

³⁶ KUBINYI 2001. 142.

megszépült.³⁷ I. Károlyról a kortársak egyöntetűen elismerték, hogy mint a személyisége, mint az uralkodása, valamint tevékenysége példa nélküli. A firenzei Giovanni Villani 1342-ben így jellemezte az elhunyt uralkodót „*nagy tehetségű és derekas uralkodó volt. Három fia maradt...*”.³⁸ Egy évtizeddel később a Zágrábi krónikában ez olvasható: „*És végül hatalmas lett, és megbékélt országban fejezte be életét, három fiút hagyva hátra*”.³⁹ Az egymástól független források két középkori királyi feladat teljesítését emelik ki: az ország lakosai számára békét teremtett, és fiú utódot hagyott maga után a királyság vezetésére. Uralkodóként és családfőként is teljesítette a kötelességét. Kétszáz év múltán is megmaradt dicsősége, mert a Knauz-krónikában ezt jegyezték fel: „*a legkiválóbb királyok közé kell számlálnunk*”.⁴⁰ Uralkodására egyetlen sötét folt esett, az úgynevezett Záh Felicián-féle merénylet, amely után példátlan módon az egész Záh nemzetséget harmadízig kiirtotta a király, a bárók, preláthusok, előkelők teljes egyetértésével. Mi volt az oka a merényletnek és ennek a kegyetlen bosszúnak, ma már kideríthetetlen. Az ítéletlevél szerint a merénylet oka Záh Felicián túlkapásai voltak, ami miatt a király tisztségeitől megfosztotta. Az 1340-es években, Itáliában terjedt el a szóbeszéd, hogy valójában Erzsébet királyné testvére Kázmér lengyel herceg elcsábította Záh Klárát, és a lány apja ezért állt bosszút. Ez a változat Heinrich von Mügeln, valamint a lengyel Długoss krónikás írásában maradt fenn. A XVI. században már Istvánffy Miklósnál azt olvashatjuk, hogy a kerítendő szerepét Erzsébet királyné játszotta.⁴¹ Mindenesetre a későbbi utókorban,⁴² és a kortársakban a merénylet és a vérbosszú mély megdöbbenést váltott ki. A *Képes Krónika* szerzője az esett után a kegyetlenségre utalva ezt írja: „*szerencse ezután elfordítva elköszönt tőle, és hátat fordított neki; mert mindenünnen háborúság támadt*”.⁴³ Szerves folytatásként ismertette a fentebb említett posedai vereséget, mintegy büntetést a könyörtelen tetre.

I. Károlyhoz hasonlóan Mátyás királyról való történeti emlékezet is rendkívül változékony. Mátyás uralkodása alatt a kortársak és alattvalók véleménye szöges ellentétben állt a mai képpel. Az 1467-es felkelést a felségjogon szedett adók átnevezése is okozta. A kamara haszna adót királyi kincstári adónak, a harmincadot pedig koronavámnak keresztelték át. Így a korábban kapott adómentességek ezekre az adónemekre nem voltak érvényesek, illetve Erdélyben a háborús készültség miatt a kamara haszna adót nem szedték, de most más jogcímen ott is elkezdtek behajtani az új adófajtát. Országos lázadást tört ki, azonban a királyi propaganda csak Erdélyre korlátozta a

³⁷ Uo.

³⁸ CSUKOVITS 2012. 129.

³⁹ Uo.

⁴⁰ KULCSÁR 2007.

⁴¹ CSUKOVITS 2012. 123–126.

⁴² Arany János: *Zách Klára*

⁴³ BOLLÓK 2004. 208. c. és jegyzetei.

felkelés kiterjedtségét. A lázadó nagyurakat a király nem büntette meg, azonban az erdélyi nemeseket, a székely és szász előkelőket „*bestiális kegyetlenséggel végeztette ki*”.⁴⁴ A négy évvel későbbi Vitéz János-féle összeesküvésben is jelentős szerepet játszott Mátyás uralkodásával és politikai tetteivel való elégedetlenség. 1471-es lázadás után Mátyás a királyi hatalmat a királyi tanácson belüli egyensúlypolitikával szilárdította meg. Uralkodása utolsó fél évtizedében teljhatalommal regnált, azonban Philippe de Commynes szerint kegyetlen volt és mindenki félt tőle.⁴⁵ A saját korában kialakult negatív képet a propaganda eszközével ellensúlyozta, például Janus Pannonius munkásságát, a *Thuróczy krónika* kiadását részben ezért támogatta.

A középkori magyar királyok közül ő az egyetlen, akiről életében egy krónika kritikai felhanggal írt. A Dubnici krónika befejező része kimondottan Mátyás-ellenes,⁴⁶ a korszak politikailag nem támogató rétegének gondolatait, vélekedését és bírálatát fogalmazta meg. A Mátyás uralkodása alatti legfőbb kritikák összefoglalóan ezek voltak: jogtalanul vetett ki és hajtott be adókat; a környező országokban háborúzott miközben a török dúlta az országot, ami miatt az emberek nem vetettek-arattak, a portyázástól érintett területekről elköltöztek, és az ország déli része teljesen elnéptelenedett.⁴⁷ A közvélekedés későbbi gyökeres átalakulása két okra vezethető vissza: egyrészt a Mátyás király által tudatosan használt propaganda eszközökre, másrészt a halála után bekövetkezett zűrzavaros időszakra.⁴⁸

A leírtakból kiviláglik, hogy sem a személyek, sem a helyszínek a tényekkel nem egyeznek meg. Mégis mi lehet ennek a rövid két oldalas műmesének a valóságalapja?

Kitágítva az értelmezési keret horizontját arra, hogy a meséken kívül a mondák, a regék és az eposzok nemzedékről-nemzedékre hogyan hagyományozódnak – az írott és képi formáktól eltekintve –, akkor Krúdy idejében még elevenen élő szóbeliség kapja a legnagyobb hangsúlyt. Jelentősége ennek a közlési formának Európában a XX. század első felében sem ment feledésbe. Egy hatvanéves, írástudatlan, szerb énekmondó 1934-ben Milman Parry kérésére előadott egy Odüsszia hosszúságú költeményt.⁴⁹ Krúdy ebben a közegben nőtt fel, élt és alkotott. Nem állt tőle messze a mese világa, és a magyar, valamint a világirodalom (horizontális és vertikális ismerete) sem. A mesében egyben tetten érhető egy idealizált hőskor, a király és ezzel együtt az ország államformájának kétség nélküli tisztelete, valamint az időtényezőktől független reális kép. Utóbbiban megjelennek egyrészt érintőlegesen a XIV. század eleji főúri harcok és ezzel párhuzamosan az alsóbb néprétegek nyomora, másrészt a XIX.

⁴⁴ KUBINYI 2007. 90.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ DOMANOVSKY 1899. 437–451.

⁴⁷ Uo. 439–440., 445.

⁴⁸ E kettő még ma is érezteti hatását.

⁴⁹ FINLEY 1980. 32.

századi magyar társadalom nagy részét érintő szegénység. Miklósról az első tulajdonosság, amit Krúdy leír: „Miklós árva fiú volt.” Az ókori keleti jogalkotásban, irodalomban és felfogásban, majd ennek nyomán a zsidó, keresztény és muszlim világban az „özvegyek és árvák” szókapcsolat az elsődleges jelentéstartalom túl a társadalom legelesettebb rétegét jelentette. Ebből a helyzetből emeli ki a király Miklóst, és teszi meg veszprémi püspöknek.

A mesében keveredik az egyetemes és magyar kultúra írásbeli, valamint szóbeli öröksége, Krúdy gondolatvilágának dimenziójában. Önmagában az adatok és egyes kiragadott elemek tekintetében ez az elbeszélés csak egy pejoratív értelemben vett mese. Holisztikus szemlélettel tekintve azonban egy igazi mese, mert egyetemes emberi értékekről szól, élethelyzetekre megoldást talál, iránymutatást, bátorítást és erőt ad.

Végezetül: jelenlegi tudásunk szerint disznópásztorból veszprémi püspök nem lett, azonban római igen.⁵⁰

S másként nem is zárhatnánk ezt az írást Krúdy Gyula veszprémi püspökéről: *Aki nem hiszi, járjon utána...*

FELHASZNÁLT IRODALOM

A *Pallas nagy lexikona*. X. kötet. Budapest. 1895. 97.

ÁCS Anna (1996): A Bakony és Balaton Krúdy írásaiban. *Irodalomismeret*, 1996. szeptember. 85–90.

BÉKEFI Remig (1896): Árpádkori közoktatásügyünk és a veszprémi egyetem létkérdése II. *Századok* 30. 310–337.

BOLLÓK János (ford.) (2004): *Képes Krónika*. A fordítást gondozta és a jegyzeteket készítette Szovák Kornél – Veszprémy László. Az utószót írta, a függeléket és az irodalomjegyzéket összeállította Szovák Kornél. Budapest.

CSÁNKI Dezső (1897): *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. III. Budapest.

CSUKOVITS Enikő (2012): *Az Anjouk Magyarországon. I. I. Károly és uralkodása (1301–1342)*. Budapest.

DOMANOVSKY Sándor (1899): A dubniczi krónika. *Századok* 33. 437–451.

ENGEL Pál (1990): *Beilleszkedés Európába kezdetektől 1440-ig*. Budapest.

ENGEL Pál (1994): *Piastok*. Korai magyar történelmi lexikon (9–14. század). Főszerk.: Kristó Gyula. Budapest. 545., 547–549.

⁵⁰ MEDVIGY 1991. passim

- ENGEL Pál (1996): *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I. Budapest. 77.
- ENGEL Pál–KRISTÓ Gyula–KUBINYI András (1998): *Magyarország története 1301–1526*. Budapest.
- ENGEL Pál (2001): *Magyarország a középkor végén*. CD-ROM. Budapest.
- ENGEL Pál (2001a): *Szent István birodalma*. Budapest. Sorozatcím: História Könyvtár. Monográfiák 17.
- FÉNYI András (1970): *Krúdy Gyula*. In: Balázs Mihály – Fényi András – Hegedűs András (szerk.): *Írók, képek*. Budapest. 209–219.
- FINLEY, Moses I (1980): *Odüsszeusz világa*. Budapest.
- GÁRDONYI Albert (1915): A magyar királyné udvari kancelláriája az Anjouk alatt. *Turul* 33. 71–72.
- GEDÉNYI Mihály (1978): *Krúdy Gyula (bibliográfia)*. Budapest.
- KATONA Béla (1971): *Krúdy Gyula pályakezdése*. Budapest.
- KRISTÓ Gyula (2005): Károly Róbert családja. *Aetas* 20/4. szám 14–28.
- KUBINYI András (2001): *Mátyás király*. Budapest. (Tudomány, Egyetem.)
- KUBINYI András (2007): Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király. *Aetas* 22/3. szám. 83–100.
- KULCSÁR Péter (vál. és ford.) (2007): *Krónikánk magyarul. III/2*. 64. Budapest. (Történelmi források).
- KRÚDY Gyula (1957): Veszprémi hangulat. *Veszprémi Szemle*, 1957/1., 36.
- KRÚDY Gyula (1985): *Magyarország aranykertje*. A kötetet válogatta és szerkesztette: UDVARHELYI Dénes. Budapest.
- KRÚDY Gyula (1995): *A betyárok országútján*. Szerkesztette: PRAZNOVSZKY Mihály. Veszprém, 1995
- KRÚDY Gyula (1996): *Pogányok a Bakonyban*. Szerkesztette: PRAZNOVSZKY Mihály. Veszprém.
- KRÚDY Mária (2003): *Az első család*. In: Krúdy világa. Szerkesztette: TÓBIÁS Áron. Budapest. 11–36
- KRÚDY Mária (2003a): *Naplójegyzet*. In: Krúdy világa. Szerkesztette: TÓBIÁS Áron. Budapest. 359–367.
- KRÚDY Zsuzsa (2003b): *A második család*. In: Krúdy világa. Szerkesztette: TÓBIÁS Áron. Budapest. 37–55
- MEDVIGY Mihály (1991): *Pápa életpályák*. Budapest.
- PÓR Antal (1892): A Piaszto és a magyar Anjouk közötti rokonság. *Századok* 26. 232–236.
- PRAZNOVSZKY Mihály (2006): Adalékok Krúdy dunántúliságához. *Irodalomtörténet* 2006/4. 645–652.
- PRAZNOVSZKY Mihály (1996): *Három elbeszélés a gyermekeknek (és a felnőtteknek...)*. In: Krúdy Gyula: *Pogányok a Bakonyban*. Szerkesztette: PRAZNOVSZKY Mihály. Veszprém. 30–31.
- SOLYMOSI László (2012): *Oktatás a középkori Veszprémben*. *Studia Wesprimiensia*. 14. 44–60.
- SZENDREY Zsigmond (1926): Történelmi népmondáink. (Negyedik közlemény.) *Ethnographia* 37. 79–81.
- SZILÁDY Áron (1873): A mesékről I–II. *Magyar Nyelvőr* 2. 66–67., 148–151.

SZÍJ Rezső (1964): Krúdy Gyula és Várpalota. *Életünk*, 1964/1. 3-16.

TARNÓC Márton (1967): Királyfia Kis Miklós alakja régi irodalmunkban. *Irodalomtörténeti közlemények* 71. 296–300.

UDVARHELYI Dénes (1985): *Előszó*. In: Krúdy Gyula: Magyarország aranykertje. Budapest. 5-9.

Dr. VOTISKY Gézáné (2003): *Testvérekből egyetlen*. In: Krúdy világa. Szerkesztette: TÓBIÁS Áron. Budapest. 367-388.
